

RELACIJE IZMEĐU OSOBINA LIČNOSTI, ŽIVOTNIH STILOVA I AKADEMSKE USPJEŠNOSTI STUDENATA

Snježana Stanar¹, Nevena Stanić²

¹Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Alekse Šantića 1, 71 420 Pale, Bosna i Hercegovina, snjezana.stanar@ffuis.edu.ba

²Centar za medicinu rada i sporta Istočno Sarajevo, Stefana Nemanje 1, 71123 Istočno Sarajevo, Bosna i Hercegovina, pejic.nevena17@gmail.com

ORIGINALAN NAUČNI RAD

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDC 159.923.3:378.4.014.55

DOI: 10.63395/STEDJournal0701076S1

COBISS.RS-ID 142630657

Received: 08 April 2025.

Revised: 11 May 2025.

Accepted: 12 May 2025.

Published: 30 May 2025.

<https://stedjournal.com/>

Corresponding Author: Snježana Stanar, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Alekse Šantića 1, 71 420 Pale, Bosna i Hercegovina, snjezana.stanar@ffuis.edu.ba

Copyright © 2024 Snježana Stanar i Nevena Stanić; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

Citation: Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

APSTRAKT

Pojam „životnog stila” je centralni koncept Adlerove teorije ličnosti koji on definiše kao karakteristični obrazac ponašanja koji je manifestacija jedinstvenog načina percipiranja, konceptualizacije, ponašanja i ličnog stremljenja ka cilju koji je ispunjen subjektivnim značenjem i predstavlja deo

težnje ka moći (Croake, 1975). Osobine ličnosti predstavljaju dimenzije individualnih razlika koje se odnose na tendenciju osobe da ispoljava konzistentne obrasce misli, osjećanja i radnji (McCrae, & Costa, 1985). Uzorak istraživanja se sastojao od ukupno 211 ispitanika, pretežno studenata Univerziteta u Istočnom Sarajevu anketiranih putem onlajn upitnika od kojih je bilo 135 ženskog i 76 ispitanika muškog pola. Korišćeni su mjerni instrumenti zadovoljavajućih mjernih karakteristika: Upitnik za ispitivanje modela ličnosti Velikih pet (Goldberg, 1990), modifikovana verzija Olport-Vernon-Lindzijeve skale vrijednosti za mjerenje životnih stilova, Skala za ispitivanje sociodemografskih karakteristika ispitanika i Skala za ispitivanje akademske uspješnosti. Dobijeni podaci pokazuju da od svih dimenzija ličnosti modela Velikih pet jedino savjesnost statistički značajno pozitivno korelira sa ostvarenim akademskim uspjehom izraženim kroz prosječnu ocjenu na studijama ($\rho=.2465$) što ne čudi, jer je ovo osobina koja je u velikom broju istraživanja dosljedno povezana sa akademskim i poslovnim uspjehom. Četiri stila života statistički značajno koreliraju sa ostvarenim akademskim uspjehom: porodično-sentimentalni stil ($\rho=.15$), saznajni stil ($\rho=0.167$), stil orijentisan na popularnost ($\rho=-.198$) i prometejski aktivizam ($\rho=.149$). Iako nijedna od navedenih korelacija nije visoka, one upućuju na nesumnjivo postojanje povezanosti između ovih konstrukta i ulogu koju stilovi života kao složeni sistemi vrijednosti, ciljeva, stavova i vjerovanja igraju u određivanju konačnih oblika ponašanja i ostvarenih rezultata unutar obrazovnog

Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

sistema. Takođe, od svih životnih stilova koji su uključeni u prediktivni model, samo je životni stil orijentisan na popularnost bio statistički značajan i negativan prediktor akademskog uspjeha.

Ključne riječi: osobine ličnosti, životni stilovi, akademski uspjeh

UVOD

Pojam „životnog stila” je centralni koncept Adlerove teorije ličnosti, a shvatanje stila života određenog klijenta se smatra kao neophodan korak terapijskog procesa i razumijevanja ciljeva njegovog ponašanja (McCarty, & Christian, 2020). Ovaj termin se u Adlerovoj teoriji definiše kao karakteristični obrazac ponašanja koji je manifestacija jedinstvenog načina percipiranja, konceptualizacije, ponašanja i ličnog stremljenja ka cilju koji je ispunjen subjektivnim značenjem i predstavlja deo težnje ka moći. Iako nasljeđe i sredina utiču na formiranje životnog stila, oni ne predstavljaju njegove determinatne, tj. adlerijanska psihologija naglašava slobodu pojedinca da u okviru granica koje postavljaju nasljeđe i sredina ostvari sopstvene izbore (Croake, 1975). Kroz ove adaptivne attribute - obuhvaćene nazivom životnih stilova – koje formira u ranom djetinjstvu, osoba nastoji da izađe na kraj sa različitim razvojnim zadacima i životnim izazovima. Drugačije rečeno, životni stil je njen „tipični” obrazac ponašanja i reagovanja u širokom nizu situacija (Stoltz, Wolff, Monroe, Farris, & Mazahreh, 2012).

Mosek i Di Pjetro (2006, prema McCarty, & Christian, 2020) ističu da je, usljed ovakvog određenja pojma životnog stila u klasičnoj adlerijanskoj psihologiji, ovaj pojam se donekle može izjednačiti sa ličnošću osobe. Kao što je već rečeno, svaki životni stil je jedinstven i predstavlja jedinstvo misli, ponašanja i emocije osobe (McCarty, & Christian, 2020). Ono što je zanimljivo jeste da su ove Adlerove ideje kasnije iskorišćene i u drugim područjima ličnosti, van kliničke i psihologije ličnosti pa je tako Sevikas (2011, prema Stoltz, et al., 2012) pokušao da poveže životne stilove i teme sa procesima razvoja karijere i sposobnosti adaptacije na eventualne promjene u zanimanju.

Osobine ličnosti su „dimenzije individualnih razlika koje se odnose na tendenciju osobe da ispoljava konzistentne obrasce misli, osjećanja i radnji” (McCrae, & Costa, 1985: 124). One su relativno trajne dispozicije, tj. iako mogućnost njihovog mijenjanja postoji i u odraslom dobu, iako teže da se odupiru svim eventualnim promjenama. Jedna od najcitiranijih definicija ličnosti je Olportova. Prema Olportu „ličnost je dinamička organizacija unutar individue onih psihofizičkih sistema koji determinišu njegovo karakteristično prilagođavanje okruženju“ (Allport, 1937, prema Smederevac i Mitrović, 2006: 314).

Možda najpoznatiji moderni model osobina ličnosti jeste model Velikih pet, koji je nastao na osnovu leksičkih studija engleskog jezika, tj. izdvajanja i ocjenjivanja niza izraza koje se koriste da opišu lične osobine i kvalitete osoba, te podvrgavanja ocjena faktorskoj analizi. Na osnovu faktorske analize, izdvojeno je pet bazičnih i robustnih faktora ličnosti, koji su sa uspjehom reprodukovani u mnogobrojnim trans-kulturološkim studijama (John, & Srivastava, 1999). Ovih pet faktora su nazvani: neuroticizam, ekstraverzija, saradljivost, savjesnost, otvorenost ka iskustvu (Golberg 1992; John, & Srivastava, 1999; McCrae, & Costa, 1985).

Individualne razlike u nivou školskog postignuća tj. akademskog uspjeha, oduvijek su bile u centru pažnje pedagoški orijentisanih psihologa, koje je interesovalo porijeklo ovih razlika. Shvatanje uzroka akademskog uspjeha ili neuspjeha bi imalo dalekosežne posljedice na pedagošku praksu i obrazovanje, poput identifikacije pouzdanih prediktora na osnovu kojih možemo zaključiti koji učenik će imati dobru, a koji nezadovoljavajuću performansu (O'Connor, & Paunonen, 2007). Identifikovanje ovih prediktora je utoliko značajnije ukoliko uzmemo u obzir neke od problema modernog obrazovanja, kao što je relativno veliki procenat đaka i studenata koji prekidaju svoje obrazovanje, ali i snižavanje nivoa akademskog znanja i kompetencije (Tok, & Morali, 2009).

Rezultati različitih empirijskih studija pokazuju da, iako intelektualne sposobnosti jesu značajan pojedinačni prediktor akademskog uspjeha, ogroman uticaj na isti

vrše i različite osobine ličnosti, kvalitet i jačina motivacije, ali i opšti nivo mentalnog zdravlja i psihološkog blagostanja učenika. Naravno, jedno od pitanja koje se neminovno postavlja u ovim studijama jeste način operacionalizacije školskog uspjeha. Različite studije na izrazito raznovrsne načine operacionalizuju ovu varijablu, od prosječne ocjene, postignuća na standardizovanim testovima znanja, procjena uspješnosti od strane nastavnika ili nezavisnih posmatrača, uspjeha na školskim takmičenjima i vannastavnim aktivnostima, itd. (Štula, 2007, prema Letić i Lungulov, 2016). Kao kompromisno rješenje javlja se procjena akademske uspješnosti korišćenjem više kriterijuma istovremeno, što nam daje najcjelovitiju i najobjektivniju sliku (Feldhusen, & Jarwan, 2000, prema Letić i Lungulov, 2016).

Osobine ličnosti utiču na školski uspjeh na dva osnovna načina. Prije svega, svaka osobina podrazumijeva bihevioralne tendencije, odnosno sklonost ka izvođenju različitih oblika ponašanja. Mnogi od datih oblika ponašanja, kao što su istrajnost, motivisanost, dosljednost, asertivnost, socijabilnost, itd., su pozitivni u kontekstu obrazovanja i omogućavaju da student lakše ostvari svoje ciljeve i bude prepoznat zbog svojih uspjeha (Paunonen, Rush, & King, 1994, prema O'Connor, & Paunonen, 2007). Sa druge strane, ako kognitivne sposobnosti predviđaju da li će osoba moći da izvede određene stvari i postupke, osobine ličnosti predviđaju da li će biti i motivisana da ih uradi, tj. kakve ciljeve će odabrati i u kom maniru će nastojati da ih ostvari (Furnham, & Chamorro-Premuzic, 2004).

TEORIJSKI DIO

Termin „ličnost”, koji se koristi da se označi jedinstvo različitih crta ličnosti, srećemo kako u stručnom tako i u laičkom govoru. Za laike, ličnost najčešće podrazumijeva karakterističan način ponašanja osobe u različitim situacijama, odnosno konzistentnost koja odražava trajne dispozicije pojedinca. Ovaj termin ćemo takođe čuti u okviru procjene životne uspješnosti različitih osoba („on je ostvarena ličnost”), kao izvor utiska koji osoba ostavlja na druge („on je blaga, prijatna ličnost”), itd. Onaj element koji

je zajednički većini laičkih upotreba ovog termina jeste vrednovanje, evaluacija ličnosti u cjelini kao trajnog kvaliteta osobe koji se ispoljava u njenom ponašanju i odnosima sa drugima. U svakodnevnim interakcijama, „ličnost” nije vrijednosno neutralan termin i ljude svrstavamo u „dobre” i „loše” (Smederevac i Mitrović, 2006).

U naučnom smislu, termin „ličnost” i izdvajanje ključnih osobina ličnosti su značajni upravo zbog njihove povezanosti sa ponašanjem. Tačnije, na osnovu dobrog poznavanja individualnih dispozicija osobe možemo predvidjeti njeno ponašanje u različitim socijalnim situacijama (iako ne sa visokim stepenom sigurnosti) i objasniti zašto osobe pod istim sredinskim okolnostima često ispoljavaju drastično različite oblike ponašanja (Winter, & Barenbaum, 2008). Ipak, neophodno je napomenuti da se mnoge lične dispozicije ne ispoljavaju u ponašanju usljed različitih socijalnih i fizičkih ograničenja slobodi djelovanja osobe. Možda najpoznatiji i najuticajniji model klasifikacije osobina ličnosti jeste model velikih pet dimenzija ličnosti (engl. Big Five Model) (Golberg, 1990).

Osnovna ideja koja leži u osnovu modela velikih pet i mnogih drugih srodnih modela ličnosti jeste da se ogroman broj ličnih dispozicija, navika i konzistencija u ponašanju može objasniti, tačnije svesti na ograničen broj „bazičnih” dimenzija ličnosti, čime dobijamo relativno jasan, jednostavan i pregledan model osobina ličnosti koji se dalje može koristiti u opisu, objašnjenju i predviđanju ljudskog ponašanja (Roberts, Kuncel, Shiner, Caspi & Goldberg, 2007). Da bi dimenzija ličnosti bila označena kao „bazična”, ona mora biti jasno nezavisna u odnosu na kognitivne sposobnosti, vremenski stabilna i invarijantna, odnosno uspješno replikovana u istraživanjima sprovedenim na uzorcima različitog pola, starosti, nacionalne kulture, itd. Model Velikih pet osobina ličnosti izdvaja ekstraverziju, savjesnost, prijatnost, neuroticizam i otvorenost prema iskustvu kao univerzalnih pet dimenzija ličnosti.

Ekstraverzija-introverzija je jedna od dimenzija ličnosti koja je replicirana u praktično svim modelima (PEN, 16PF, model velikih pet), što je opravdano ukoliko se uzima

u obzir da je ova dimenzija povezana osnovnim odlikama temperamenta, odnosno toplinom emocionalne ekspresije i preferiranim nivoom stimulacije (Roberts, et al., 2007). Klasični primjeri ekstraverta su osobe koje su emocionalno tople, socijabilne, preferiraju da održavaju širok krug prijatelja i poznanika, teži uzbuđenjima, teško podnose dosadu i nedostatak spoljašnjih dešavanja, te često impulsivno postupaju. Po svom temperamentu su vedri, optimistični, nestrpljivi (John, & Srivastava, 1999).

Na drugoj strani kontinuuma nalaze se osobe koje bismo označili kao introverte, koje karakteriše emocionalna hladnoća, preferiranje manjeg broja socijalnih kontakata, zatvorenost i povučenost u komunikaciji sa drugima, preferiranje solo aktivnosti (čitanje, crtanje, šetanje, itd.), preferiranje poznatih situacija i osoba. Ovakve osobe su sklone rigidnoj kontroli izražavanja osjećanja, introspekciji, pesimizmu, okupljenosti unutrašnjim senzacijama i sadržajima (Larsen i Buss, 2008).

Što se tiče *prijatnosti* (često prevedene i kao saradljivost), ona se odnosi na stepen socijalizovanosti osobe, odnosno u kojoj mjeri je u stanju da slijedi društvena pravila i uzima u obzir prava i dobrobit drugih ljudi (Roberts, et al., 2007). Tako na jednom kraju ove dimenzije srećemo osobe koje su kooperativne, uvidajne i empatične, osjetljive na socijalnu nepravdu, otvorene i pune povjerenja prema drugima, a na drugom hladne, antagonističke, nepovjerljive, cinične i egoistične osobe koje imaju problema u održavanju toplih odnosa sa drugima (Smederevac i Mitrović, 2006; Larsen i Buss, 2008).

Osobina *savjesnost* se odnosi na stepen uspješnosti tolerancije frustracije, perzistentnost u naporima zarad ostvarenja odabranih ciljeva, mogućnost dosljednog planiranja i izvođenja napora koji služe dugoročnim interesima osobe (John, & Srivastava, 1999; Larsen i Buss, 2008). Na jednom kraju dimenzije nalaze se osobe koje opisujemo kao uredne, pažljive, metodične, precizne, posvećene svojim ciljevima istrajne, itd., a na drugom one koje su impulsivne, neorganizovane, neposvećene, neodlučne, slabo tolerišu frustraciju, itd. (Roccas, Sagiv, Schwartz, & Knafo, 2002).

Važno je napomenuti da je savjesnost osobina ličnosti petofaktorskog modela koja je najkonzistentniji prediktor školskog uspjeha i radne performanse, budući da u sebi sadrži mnoge uže osobine ličnosti i navike koje su nužne za uspjeh u ovakvom socijalnom miljeu.

Emocionalna stabilnost, često imenovana i po drugom polu dimenzije kao neurotičnost, je dimenzija koja je takođe element većine modela ličnosti (slično ekstraverziji) i takođe se odnosi na neke od fundamentalnih odlika temperamenta, odnosno na stepen reaktivnosti nervnog sistema, emocionalnu stabilnost, staloženost, sposobnost funkcionisanja pod pritiskom, stepen i učestalost doživljavanja negativnih emocija, impulsivnost i hostilnost, itd. (John, & Srivastava, 1999; Smederevac i Mitrović, 2006). Povišen neuroticizam upućuje na visok generalni nivo anksioznosti, burno reagovanje na sitnije teškoće i izazove, teškoće u regulaciji i podnošenju negativnih emocija koje često mogu voditi u druge patološke oblike ponašanja kao pokušaje rasterećenja (konzumiranje alkohola, lijekova, duvana, samopovređivanje, itd.), ispoljava rigidne i defanzivne obrasce razmišljanja i ponašanja, česte prolazi kroz povremene epizode panike ili depresivnosti, itd. (Roccas, et al., 2002). Na drugom kraju dimenzije nalaze se mirne i emocionalno stabilne osobe, koje se bez teškoća nose za životnim problemima, izazovima i stresom; emocionalno stresni događaji, čak i kada ih izbace iz ravnoteže, nemaju dugoročan efekat, već se ove osobe brzo vraćaju u svoje bazično stanje smirenosti (Larsen i Buss, 2008).

Otvorenost ka iskustvu, imenovana i kao kultura u mnogim petofaktorskim modelima ličnosti, se odnosi na stepen otvorenosti prema novim idejama, doživljajima, estetskim i čulnim senzacijama, snazi imaginacije, senzitivnosti, osjećanja, radoznalosti i dubine interesovanja (John, & Srivastava, 1999). Visok stepen otvorenosti ka iskustvu podrazumijeva sklonost ka brzom prihvatanju novih ideja i mišljenja, često i nekritično oduševljavanje istima, nekonvencionalnost, neobaziranje na društvene norme, traganje za novim senzacijama i iskustvima, umjetničke sklonosti i, u nekim istraživanjima, liberalnije političke stavove (Smederevac i Mitrović, 2006). Osobe koje ispoljavaju nizak stepen

otvorenosti ka iskustvu su rigidne, preferiraju poznate senzacije, sklone su konzervativnijim stavovima, imaju uska i plitka interesovanja, teško se oduševljavaju estetskim senzacijama i iskustvima, obično nemaju umjetničkih preferencija i interesovanja, itd., a mnogi autori ovom spisku osobina dodaju i sklonosti poštovanju autoritetu, konformiranju društvenom pritisku, nekreativnosti i neoriginalnosti, siromaštvo imaginacije, itd. (Larsen i Buss, 2008).

Jedan od problematičnih aspekata pojma „životnog stila” jeste u mnogobrojnim načinima definisanja istog, pa čak i odbijanja da se isti precizno definiše u mnogim empirijskim studijama. U nekim studijama se pod stilom života misli na način na koji pojedinac želi da živi svoj život ili smatra da njegov život treba da izgleda, što ovaj pojam približava pojmu načina života (engl. way of life) (Pulkkinen, & Kokko, 2000; prema Jansen, 2007). Sa druge strane, u mnogim medicinskim i zdravstvenim studijama se pod stilom života misli na zbir različitih ponašanja i uticaja koji doprinose zdravlju ili bolesti pojedinca, kao što je stepen fizičke aktivnosti i vježbe, način prehrane, konzumiranje alkohola i nikotina, stepen svakodnevne izloženosti stresu, itd. (Alegria-Torres, Baccarelli, & Bollati, 2011).

Možemo razlikovati četiri nivoa definisanja životnog stila prema opštosti: 1) globalni – npr. kada se govori o opštim promjenama načina života u industrijalizovanim i globalizovanim društvima, promjenama koje su uslovljene informacionim i tehnološkim pomacima, 2) strukturalni ili nacionalni nivo – u smislu razlika u stilu života i vrijednostima između različitih kultura, npr. kolektivistički orijentisanih spram individualističkih, 3) grupni ili subkulturni nivo – što je domen socijalne psihologije i sociologije, u smislu grupacija i njihovih normi i oblika ponašanja koje članovi preuzimaju, 4) individualni nivo – koji je i u fokusu ove studije (Jansen, 2007).

U individualnom smislu, stil života se može posmatrati kao tipična manifestacija našeg selfa ili osjećaja identiteta, koja je oblikovana grupnim pritiscima, identifikacijama sa svijetom i socijalnim ulogama oko sebe, socio-ekonomskim

okolnostima, te različitim medijskim uticajima. Stoga bi stil života predstavljao spolja vidljivu manifestaciju identiteta, izraz pojedinačne jedinstvenosti na osnovu kojih se razlikuje od svih drugih osoba. Stil života se održava i manifestuje kroz različita ponašanja, ali se on ne može izjednačiti sa njima (npr. potrošačkim oblicima ponašanja kao bitnoj odrednici modernog kolektivnog identiteta), budući da je riječ o široj i trajnijoj dispoziciji (Jensen, 2007). Stil je izraz identiteta, odnosno način materijalne realizacije identiteta kroz konkretne oblike ponašanja i interakcija u svakodnevnom životu koji su za osobu obojene psihološkim značenjem i simbolizmom (kao što npr. korišćenje recikliranih proizvoda za nekoga može biti bitan izraz svog identiteta usmjerenog na ekološko očuvanje prirode) (Wilska, 2002; prema Jensen, 2007). Gidens (1991: 81 prema Jensen, 2007) definiše stil života kao: „manje ili više integrisan skup aktivnosti koje osoba izvodi i podržava ne samo zato što te aktivnosti zadovoljavaju njene neposredne interese i potrebe, već zato što daju materijalni oblik njenom narativu o ličnom identitetu”.

Bitni aspekti gore navedene definicije su upravo relativna nezavisnost stila od neposrednih potreba pojedinca, budući da ova ponašanja služe jednoj višoj i složenijoj svrsi – izgradnji ličnog narativa, darovanja smisla životu u svjetlu izgrađenog identiteta, ali i dinamičnost stila života. Baš kao što je identitet relativno dinamičan pojam, tako i promjene u stilu života mogu odražavati ključne pomake i transformacije u našem doživljaju sebe (Chaney, 1996, prema Jansen, 2007). Što je društvo složenije, razvijenije, slobodnije i bogatije, to je pojedincu na raspolaganju više izbora putem kojih može da konkretizuje i simbolizuje svoj identitet - različitim zanimanjima, stilovima oblačenja, vrstama muzike, itd. U potrošačkom društvu, ne samo posjedovanje već i (naročito) javna, vidljiva konzumacija različitih vrsta proizvoda i usluga su bitno obilježje stila života i ličnog identiteta (poput odlaska na koncert omiljene grupe, vožnje skupe i prestižne marke automobila) (Jansen, 2007). Stoga se stil života može na nešto jednostavniji način definisati i kao tipični način života pojedinca ili socijalne grupe (Alegria-Torres, et al., 2011). Sam pojam

stila života se u psihološkoj nauci po prvi put sreće u radovima uticajnog psihoanalitičara Alfreda Adlera (Ansbacher, & Ansbacher, 1956, prema Stoltz, et al., 2012) i njegovoj individualnoj psihologiji. Adler (1956, prema Hol i Lindzi, 1983) ljudsko ponašanje objašnjava putem teleoloških principa, odnosno kao svrshodno, kreativno i ka cilju usmjereno, a osnovni pokretač osoba jeste da kroz svoje ciljeve pronađu mjesto u životu i osmisle ga. Prema Adleru (1956, prema Hol i Lindzi, 1983) ljudi su prvenstveno i socijalna bića, tačnije ugrađeni su u svoje socijalno okruženje, imaju želje i potrebe da pripadaju društvu i da ih drugi vole, cijene i poštuju. Osnovni motivacioni pokretač koji je u osnovi ljudskog ponašanja je stoga težnja da se osoba pomjeri od percipirane situacije nedostatka ili manjka („minusa“) ka situaciji obilja („plusa“), odnosno od situacije inferiornosti ka situaciji superiornosti, putem ciljeva koje bira i pronalazi smislaonim.

Iako je Adler u svojim radovima često koristio pojam stila života krajnje neprecizno i varijabilno, Torn (1955, prema Gentry, Winner, Sigelman, & Phillips, 1980) na osnovu pregleda i sinteze Adlerovih radova navodi da se stil života može odrediti kao distinktivna šema koju osoba steče rano u životu, i koja predstavlja organizaciju njenih dispozicija, interesovanja i stavova, usmjerenu ka ostvarenju onih ciljeva koje osoba smatra značajnim, odnosno, stil života je svojevrsni funkcionalni totalitet našeg stava prema životu, načina postavljanja prema njemu i onoga što želimo da ostvarimo u istom.

Modernije i cjelovitije određene stila života bi glasilo da se radi o ličnog meta-narativu, odnosno našoj životnoj priči koja odražava stečena uvjerenja i kognitivne šema, a ovaj narativ se počinje formirati već u prvim godinama života i odupire se promjenama, iako one nisu nemoguće (Watts, 2015).

Pojam vrijednosti je usko povezan sa stilom života, odnosno stil života se može interpretirati kao pokušaj osobe da kroz različite oblike ponašanja ostvari svoje terminalne ciljeve koje su dio sistema vrijednosti u koji osoba vjeruje i želi da ostvari. Pod „vrijednostima“ se podrazumijevaju krajnji ili terminalni ciljevi koje osoba želi da ostvari, koje smatra „idealnim“ stanjima poput

povezanosti sa drugima, sticanja novih saznanja, materijalne moći i bogatstva, jedinstva sa božanstvenim bićem, itd. Da bi se ostvarili ovi krajnji ciljevi osoba sebi postavlja niz instrumentalnih ciljeva kao „stepenika“ na putu ka ostvarenju vrijednosti, kao što su npr. upis prestižnog fakulteta da bi se lakše ostvarili moć i prestiž u svojoj odabranoj struci, prihvatanje osobi neprivlačnog, ali dobro plaćenog posla da bi mogla voditi udoban život, i slično. Dakle, vrijednosni sistem i vrijednosna orijentacija se manifestuju u stilu života pojedinca, koji je njen karakterističan obrazac ponašanja, provođenja slobodnog vremena i kvaliteta interpersonalnih odnosa čiji je cilj ostvarenje ovih terminalnih ciljeva (Luković i Čizmić, 2012).

I na kraju, mnogi istraživači se susreću sa značajnim teškoćama u procesu operacionalizacije i definisanja učeničkog uspjeha. Ovaj termin se kroz različite empirijske studije tumači i koristi na tako raznovrsne načine da se zapravo odnosi na čitav niz ishoda koje posmatramo i očekujemo u procesu obrazovanja. Termin „akademski uspjeh“ je nešto užo utoliko što bi termin „akademski“ trebalo da ograniči ishode na one povezane sa samim procesom obrazovanja, tj. sticanje novih znanja i vještina, njihovu primjenu, ostvarene formalne ocjene, a ne na šire procese kao što su promjena ličnosti učenika ili podsticanje razvoja intelektualnih sposobnosti (O'Connor, & Paunonen, 2007). Ono što je bez sumnje izvjesno jeste da u praktičnom radu i svakodnevnom životu srećemo drastično različite laičke definicije „uspjeha“, koje su u velikoj mjeri uslovljene položajem same osobe u obrazovnom procesu i očekivanjima sa kojima ulazi u isti. Tako bi npr. za mnoge profesore najznačajniji indikator uspjeha bio kvalitet samih predavanja i stepen u kome ista odražavaju njihov (visok) stepen stručnog znanja; za studente/učenike bi to bio stepen usvojenih znanja i vještina, te njihova primjenjivost u praktičnom radu nakon nalaženja zaposlenja, a za administratore prosjek ocjena, broj upisanih studenata, itd. Ono što je izvjesno jeste da svaka od ovih ličnih „definicija“ obuhvata po jedan aspekt složenog obrazovnog procesa, posmatranog iz različitih perspektiva (York, Gibson, & Rankin, 2015). U mnogim istraživanjima se, naročito

Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

onim gdje je akademski uspjeh samo jedna u nizu ispitanih varijabli, on svede na prosječnu ocjenu (tj. prosjek ostvarenih ocjena) kao brzu procjenu akademskog uspjeha (Cachia, Lynam, & Stock, 2018). Naravno, bitno je napomenuti da je prosječna ocjena samo grub indikator akademskog uspjeha i da ne mora nužno biti snažno povezana sa istim, npr. u slučajevima gdje su visoke ocjene rezultat mehaničkog učenja napamet, a ne istinske i uspješne primjene naučenog.

Drugo pitanje koje se često postavlja jeste koje su determinante akademskog uspjeha, odnosno koji faktori povećavaju šansu za akademski uspjeh ili neuspjeh pojedinačnih učenika. Ovi faktori se ugrubo dijele na kognitivne, odnosno one koji se odnose na sposobnosti, znanja i kompetencije studenata, te nekognitivne, koji potpadaju pod domen motivacije, osobina ličnosti i socijalnog okruženja (Eisenberg, Golberstein, & Hunt, 2009).

METODOLOŠKI DIO

Problem i cilj istraživanja

Problem ovog istraživanja se odnosi na analizu relacija između osobina ličnosti, stilova života i akademskog uspjeha studenata. U istraživanju su uključene osobine ličnosti modela Velikih pet, kao jednog od najuticajnijih modela individualnih razlika, koji je u nizu ranijih studija povezan i sa akademskim i sa kasnijim profesionalnim uspjehom. Dodatna varijabla priključena osobinama ličnosti jeste pojam „životnog stila“, kao izrazito široke i kompozitne varijable koja u sebi objedinjuje tipične obrasce ponašanja, vrijednosne orijentacije i kognitivna uvjerenja osobe. Osnovna ideja istraživanja jeste da određeni profili studenata – koji ispoljavaju adaptivne osobine ličnosti i životni stil fokusiran na ostvarenje uspjeha i dalje obrazovanje – postižu veći stepen akademske uspješnosti, na šta ih podstiču upravo ove dispozicije. Osnovni cilj istraživanja odnosi se na analizu postojanja i pravac relacija između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata, te da li osobine ličnosti i stilovi života predstavljaju prediktore akademske uspješnosti studenata.

Hipoteze istraživanja

U skladu sa gore formulisanim problemom i ciljem istraživanja te na osnovu teorijskog uporišta postavljene su sljedeće hipoteze:

➤ H1. Postoji statistički značajna povezanost između osobina ličnosti i akademske uspješnosti.

- H1.1. Savjesnost statistički značajno i pozitivno korelira sa akademskom uspješnošću.

Od svih faktora modela Velikih pet, savjesnost je najkonzistentnije povezana sa akademskom uspješnošću u visokom obrazovanju. Više empirijskih studija je dokazalo pozitivnu povezanost između visokih skorova na ovoj osobini i niza indikatora akademske uspješnosti. Savjesnost visoko i pozitivno korelira ne samo sa opštim prosjekom postignutih ocjena na studiju, već i sa nizom drugih pokazatelja, poput stepena učešća u studentskim projektima, rangiranjem studenata od strane profesora i stepena aktivnosti na predavanjima (Furnham, Chamorro-Premuzic, & McDougall, 2003; Chamorro-Premuzic & Furnham, 2003; Trapmann, Hell, Hirn, & Schuler, 2007; Rimfeld, Kovas, Dale, & Plomin, 2016; Hakimi, Hejazi, & Lavasani, 2011; Zhang 2003; Komarraju, Karau, Schmeck, & Avdic, 2011).

- H1.2. Otvorenost ka iskustvu ne korelira statistički značajno sa akademskim uspjehom.

Nulta podhipoteza je postavljena usled oprečnih rezultata empirijskih studija koje su se bavile odnosom između otvorenosti ka iskustvu i akademske uspješnosti studenata. Sa jedne strane, neke studije pokazuju postojanje pozitivne povezanosti između otvorenosti ka iskustvu i različitih aspekata akademske performanse, od opšteg prosjeka ocjena do učešća u različitim studentskim aktivnostima (Zhang, 2003; Komarraju, et al., 2011).

Međutim, ovi rezultati nisu bili dosljedno replicirani u drugim studijama, koje su pronalazile odsustvo značajnog, bilo pozitivnog, bilo negativnog, odnosa između otvorenosti ka iskustvu i akademskog uspjeha.

- H1.3. Ekstraverzija ne korelira statistički značajno sa akademskim uspjehom.

Slično otvorenosti ka iskustvu, i ekstraverzija ne pokazuje dosljedan i jednoznačan obrazac korelacija sa školskim uspjehom. U određenom broju studija ekstraverzija je negativno korelirala sa opštim prosjekom ocjena i uspješnošću u predmetima povezanim sa prirodnim naukama (Furnham, et al., 2003; Chamorro-Premuzic, & Furnham, 2004; Hakimi, et al., 2011; Komarraju, et al., 2011), što su autori datih studija objasnili većom usmjerenošću ekstravertnijih osoba na sticanje novih socijalnih odnosa i iskustava negoli na učenje i sticanje znanja, čemu su introverti u ovoj interpretaciji skloniji, jer preferiraju solo mentalne aktivnosti poput učenja. Međutim, druge studije pokazuju nedostatak značajne korelacije između ekstraverzije i uspjeha, ili pozitivnu korelaciju u slučaju nekih zanimanja kao što je menadžment (Trapmann, et al., 2007; Zhang, 2003).

- H1.4. Neuroticizam statistički značajno i negativno korelira sa akademskim uspjehom. Postoji kako teorijsko tako i empirijsko obrazloženje navedene hipoteze. Sa jedne strane, veliki broj empirijskih studija je utvrdio postojanje negativne povezanosti između neuroticizma i različitih pojedinačnih indikatora akademskog uspjeha (Furnham, et al., 2003; Chamorro-Premuzic, & Furnham, 2003). Naravno, u teorijskom smislu može se ponuditi objašnjenje da se emocionalno stabilni studenti daleko bolje nose sa različitim stresovima i izazovima koje studiranje nosi sa

sobom. Dalje, anksioznost i strah koje emocionalno nestabilni studenti doživljavaju u većoj mjeri nego emocionalno stabilni često utiču na njihov nivo prisebnosti, koncentracije i performanse (Trapmann, et al., 2007; Zhang, 2003; Hakimi, et al., 2011; Komarraju, et al., 2011).

- H1.5. Ne postoji statistički značajna korelacija između saradljivosti i akademskog uspjeha.

Od svih dimenzija modela Velikih pet, najmanje je istraživanja koje se bave proučavanjem povezanosti saradljivosti i akademskog uspjeha. U nekim studijama saradljivost je bila pozitivno povezana sa prosječnim ocjenama (Hakimi, et al., 2011; Komarraju, et al., 2011), a u drugim negativno (Zhang, 2003) ili korelacija nije bila statistički značajna. Moguće je da se do ovakvih rezultata došlo usljed različitog konteksta: npr. saradljivost vodi ka boljem školskom uspjehu samo kada socijalna atmosfera i norme društvenih grupa podstiču akademsko postignuće i zalaganje, ne i kada su negativno nastrojene prema ovom domenu.

- H2. Ne postoji statistički značajna korelacija između životnih stilova i akademske uspješnosti.
- H3. Životni stilovi (porodično-sentimentalni, utilitarni, egoistički, orijentisan na popularnost, orijentisan na moć, prometejski aktivizam, altruistička, saznanja i religijsko-tradicionalna orijentacija) ne predstavljaju statistički značajne prediktore akademske uspješnosti.

Uzorak istraživanja

Uzorak istraživanja se sastojao od 211 ispitanika, pretežno studenata Univerziteta u Istočnom Sarajevu anketiranih putem onlajn upitnika. Većinu uzorka čine ispitanici ženskog pola, njih 63.98%. Starost ispitanika se kreće od 18 do 30 godina, uz prosječnu starost od 23 godine, SD=5.01. Zarad kasnije obrade podataka, ispitanici su prema starosti podijeljeni u tri grupe približno podjednake veličine: ispitanike starosti od 18 do 21 godine

Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

(36.49%), one starosti od 22 do 25 godina (31.75%), te one starosti od 26 do 30 godina (31.75%). Većina ispitanika su studenti treće godine studija (19.43%), praćeni sa studentima master studija (18.96%), dok je najmanje studenata četvrte godine studija (9.48%). Ispitanicima su postavljena pitanja koja se odnose i na njihovo studiranje, poput dužine studiranja i ostvarene prosječne ocjene na studijama. Tako se ostvarena prosječna ocjena na studijama kreće između 6 i 10, uz prosjek od 8.04, $SD=0.85$. Dužina studiranja se kreće od 1 do 10 godina, uz prosječnu dužinu od $M=4.08$, $SD=1.82$. Velika većina ispitanika, tačnije njih 94.32%, navodi da studiraju fakultet koji su željeli i odabrali, dok svega 12 ispitanika tvrdi suprotno. Ukupno 60 ili 28.44% ispitanika navodi da su u nekom momentu studiranja obnovili godinu.

Mjerni instrumenti

Osobine ličnosti su mjerene Upitnikom za ispitivanje modela ličnosti Velikih pet (Goldberg, 1992). Korišćena je verzija od 50 ajtema koji mjere pet osobina ličnosti (ekstraverzija, saradljivost, savjesnost, emocionalna stabilnost i otvorenost ka iskustvu). Radi se o petostepenoj skali Likertovog tipa, gdje ispitanici na skali od jedan do pet odgovaraju koliko se postavljeno pitanje odnosi na njih. Koeficijenti pouzdanosti subskala izraženi putem Kronbah alfa koeficijenta dobijeni u ovom istraživanju su: ekstraverzija - 0.85, saradljivost - 0.73, savjesnost - 0.75, neuroticizam - 0.86, otvorenost ka iskustvu - 0.69.

Za mjerenje stilova života korišćena je modifikovana verzija Olport-Vernon-Lindzijeve skale vrijednosti, koja je konstruisana kao petostepena skala Likertovog tipa, primijenjene u doktorskoj disertaciji Kneževića (2016). Skala mjeri deset životnih stilova: utilitarni, porodično-sentimentalni, egoistički, orijentisan na popularnost, na moć, prometejski aktivizam, altruistička orijentacija, sazajna i religijsko-tradicionalna orijentacija. Za potrebe ovog istraživanja, radi boljih metrijskih karakteristika, svaka od tvrdnji će biti razložena na više stavki. Tako će npr. stavka „Upoznati osobu koju volite i koja Vas voli, zajedno sa njom osnovati porodicu i potpuno joj se posvetiti. Naći smisao života u

porodici“ biti razložena na stavke poput „Zasnovati porodicu sa voljenom osobom.“, „Posvetiti se porodici i naći smisao života u njoj“, itd. Kronbah alfa koeficijenti pouzdanosti životnih stilova dobijeni u ovom istraživanju su: porodično-sentimentalni stil - 0.82, altruistički stil - 0.74, sazajni stil - 0.84, utilitarni stil - 0.72, stil orijentisan na popularnost - 0.92, egoistički stil - 0.83, prometejski aktivizam - 0.72, hedonistički stil - 0.47, religijsko-tradicionalna orijentacija - 0.95, orijentacija na moć - 0.84. Koeficijenti pouzdanosti svih subskala, osim subskale hedonistički stil bili su zadovoljavajući. Usljed izrazito niskog koeficijenta pouzdanosti koji nije mogao biti popravljen eventualnim izbacivanjem stavki subskala hedonističkog stila nije uključena u dalju obradu.

Akadska uspješnost je ispitana setom pitanja koja se odnose na prosjek stečen za vrijeme studija i dužinu studiranja.

REZULTATI I DISKUSIJA

U Tabeli 1 se može vidjeti prikaz osnovnih parametara korištenih mjera. Opisni pokazatelji prikazani u Tabeli 1 ukazuju na raspodjelu vrijednosti neprekidnih promjenjivih.

Rezultati sprovedenih Kolmogorov-Smirnov testova pokazuje da distribucija skorova ispitanika na svim subskalama upitnika stilova života, kao i na osobinama ličnosti modela Velikih pet, odstupa od oblika normalne raspodjele na šta ukazuju i vrijednosti Kolmogorov-Smirnov testa ($K-S$, $p<.001$, $p<.005$). Smjer i priroda ovih odstupanja i asimetričnosti se može vidjeti iz vrijednosti skjunita i kurtozisa navedenih u Tabeli 1.

Analizirajući relacije između osobina ličnosti Velikih pet i akademskog uspjeha izraženog kroz prosječne ocjene ostvarene na studiju, pošlo se do pretpostavke da postoji povezanost između osobina ličnosti obuhvaćenih modelom Velikih pet i akademskog uspjeha. Budući da distribucija skorova ispitanika na dimenzijama modela Velikih pet odstupa od normalne krive za provjeru ove hipoteze i njenih podhipoteza korišćen je Spirmanov koeficijent korelacije kao neparametrijska mjera. Izračunate korelacije prikazane su u Tabeli 2.

Tabela 1. Deskriptivni parametri varijabli korišćenih u istraživanju
Table 1. Descriptive parameters of the variables used in the research

<i>Varijable</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Sk</i>	<i>Ku</i>	<i>K-S</i>	<i>p</i>
Stilovi života								
Porodično-sentimentalni stil	5.00	20.00	18.63	2.30	-2.55	8.47	.30	.000***
Altruistički stil	7.00	15.00	12.88	1.88	-.88	.12	.19	.000***
Saznajni stil	5.00	25.00	19.27	4.39	-.56	-.11	.10	.000***
Utilitarni stil	6.00	15.00	11.97	2.38	-.31	-.73	.14	.000***
Stil orijentisan na popularnost	3.00	15.00	7.46	3.97	.61	-.84	.14	.000***
Egoistička orijentacija	10.00	20.00	14.89	2.14	.37	-.11	.12	.000***
Prometejski aktivizam	8.00	20.00	16.66	2.66	-.61	-.16	.14	.000***
Religijsko-tradicionalna orijentacija	5.00	25.00	19.44	5.64	-.90	.01	.16	.000***
Orijentacija na moć	3.00	15.00	10.22	3.47	-.39	-.71	.09	.000***
Osobine ličnosti								
Ekstraverzija	15.00	50.00	34.95	7.89	-.29	-.44	.07	.001**
Saradljivost	25.00	50.00	40.84	5.50	-.36	-.56	.10	.000***
Savjesnost	16.00	50.00	38.28	6.23	-.66	.36	.10	.000***
Neuroticizam	11.00	45.00	27.79	8.33	.11	-.94	.08	.000***
Otvorenost ka iskustvu	23.00	46.00	37.26	4.42	-.38	-.37	.10	.000***

Napomene: Min – minimalna empirijska vrijednost; Max – maksimalna empirijska vrijednost; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; Sk – skjunis; Ku – kurtozis; K-S – Kolmogorov Smirnov test, ***p<.001, **p<.005

Tabela 2. Koeficijenti korelacije dimenzija ličnosti modela Velikih pet i akademskog uspjeha
Table 2. Correlation coefficients of the Big Five personality dimensions and academic success

	Ekstraverzija	Saradljivost	Savjesnost	Neuroticizam	Otvorenost
N	211	211	211	211	211
rho	.101	.132	.246**	-.105	.084

Napomena: ** p<.01

Na osnovu vrijednosti koeficijenata korelacije prikazanih u Tabeli 2 i testova njihove značajnosti može se zaključiti da od svih dimenzija ličnosti modela Velikih pet jedino savjesnost statistički značajno pozitivno korelira sa ostvarenim akademskim uspjehom izraženim kroz prosječnu ocjenu na studijama ($\rho=.246$). Time je prva hipoteza djelimično potvrđena (tačnije njene podhipoteze H1.1, H1.2 i H1.3).

Savjesnost je dimenzija modela Velikih pet koja je u velikom broju istraživanja dosljedno povezana sa akademskim i poslovnim uspjehom, kao npr. u istraživanju Zhanga (2003). S obzirom na to da se ova

osobina ličnosti odnosi na visok stepen samodiscipline, organizovanosti, dosljednosti i upornosti u ostvarenju svojih ciljeva, kao i na optimalan stepen razvijenosti tolerancije na frustraciju onda ne čudi i činjenica da je ona od velikoj značaja i u procesu studiranja. Za ostvarenje visoke prosječne ocjene na studijama od velikog su značaja uporan i kontinuiran rad, osjećaj za samodisciplinu i organizaciju sopstvenog vremena, ali i sposobnost podnošenja različitih frustracija zarad ostvarenja ciljeva koji se nalaze u potencijalno dalekoj budućnosti, poput završetka fakulteta, sticanja stručnog zvanja i nalaženja posla u struci. Ipak, teško je ponuditi

jasan odgovor na pitanje zašto ostale osobine modela Velikih pet ne koreliraju statistički značajno sa prosječnom ocjenom na studijama kao mjerom akademskog uspjeha. Moguće je da je povezanost ovih dimenzija ličnosti sa uspjehom složenije prirode i da zavisi od socijalnog konteksta (recimo, vrste profesije za koju se osoba školuje) i drugih osobina ličnosti koje osoba posjeduje. Tako je recimo moguće zamisliti da otvorenost ka iskustvu značajno pozitivno korelira sa uspjehom na studijama u slučaju studiranja na smjerovima kao što su umjetnost, grafički dizajn, a negativno ili ne

korelira uopšte sa uspjehom na „konvencionalnijim” smjerovima poput ekonomije i prava.

Analizirajući relacije između životnih stilova i akademskog uspjeha izraženog kroz prosječne ocjene ostvarene na studiju, pošlo se do pretpostavke da ne postoji statistički značajna povezanost između životnih stilova i akademskog uspjeha. Budući da distribucija životnih stilova u uzorku ispitanika takođe odstupa od normalne krive, ponovo je korišćen Spirmanov koeficijent korelacije. Rezultati su prikazani u Tabeli 3.

Tabela 3. Korelacije životnih stilova i akademskog uspjeha studenata
Table 3. Coefficients of correlation of lifestyles and academic success of students

	Porodično-sentimentalni stil	Altruistički	Saznajni	Utilitarni	Stil orijentisan na popularnost	Egoistička orijentacija	Prometejski aktivizam	Religijsko tradicionalna orijentacija	Orijentacija na moć
N	211	211	211	211	211	211	211	211	211
rho	.155*	.034	.167*	-.013	-.198**	.017	.149*	.026	-.127

Napomena: * $p < .05$, ** $p < .01$

Kako se može vidjeti iz Tabele 3, ukupno četiri stila života statistički značajno koreliraju sa ostvarenim akademskim uspjehom: porodično-sentimentalni stil ($rho = .155$), saznajni stil ($rho = 0.167$), stil orijentisan na popularnost ($rho = -.198$) i prometejski aktivizam ($rho = .149$). Iako nijedna od navedenih korelacija nije visoka, one upućuju na nesumnjivo postojanje povezanosti između ovih konstrukta i ulogu koju stilovi života kao složeni sistemi vrijednosti, ciljeva, stavova i vjerovanja igraju u određivanju konačnih oblika ponašanja i ostvarenih rezultata unutar obrazovnog sistema. Ovim je i druga hipoteza djelimično potvrđena.

Iako nijedna od korelacija nije visoka, one svakako upućuju na postojanje značajnih veza između stilova života kao obrazaca ponašanja i vrijednosnih orijentacija sa jedne strane i akademskog uspjeha sa druge. Pozitivna korelacija sazajnog stila sa uspjehom na studijama je evidentna jer se ovaj životni stil odnosi na intelektualnu radoznalost,

zainteresovanost za nauku i istraživački rad, te svoj puni izraz i nalazi upravo u akademskom i naučnom okruženju koje univerzitet pruža. Povezanost prometejskog aktivizma sa uspjehom se može objasniti putem obrazovanja za datu profesiju kao načina da se ostvare lične vrijednosti i ostvare željene društvene promjene, recimo radom u zdravstvenom sistemu, školskom, socijalnoj zaštiti i staranju i slično. Porodično-sentimentalni stil, koji je svakako visoko zastupljen u uzorku istraživanja, pozitivno korelira sa uspjehom na studijama možda upravo po osnovi sticanja profesije i budućeg zaposlenja koji se percipiraju kao neophodni koraci za zasnivanje sopstvene porodice i mogućnost finansijske brige o drugim članovima porodice, partnerima, a u konačnoj liniji i o svojoj djeci jednog dana. Stil usmjeren na popularnost je jedini koji značajno negativno korelira sa uspjehom na studijama. Moguće je da snažna usmjerenost na održavanje širokog kruga prijateljstava, na ostvarivanje slave i

popularnosti u očima drugih, želja za privlačenjem pažnje, ometaju osobu u ostvarenju dugoročnih i konstruktivnijih ciljeva koji podrazumijevaju kratkoročne žrtve, kao što je npr. učenje zarad spremanja ispita. Kratkoročna orijentacija na popularnost, na socijalne kontakte i divljenje drugih potencijalno ometaju ovakve osobe u ostvarenju dugoročnih ciljeva putem snižene tolerancije na frustraciju i osjećaja unutrašnje praznine i dosade. Stoga je moguće zaključiti da su stilovi života usmjereni na pomaganje drugima i pripadnost kolektivu pozitivno povezani sa uspjehom na studijama, a oni usmjereni na kratkoročnu dobit i socijalnu popularnost negativno.

Da bi se provjerila treća hipoteza sprovedena je logistička regresija, postupak namijenjen predviđanju kategorijskih zavisnih varijabli, odnosno u ovom slučaju akademskog uspjeha izraženog kroz prosječnu ocjenu na studijama. Prije sprovođenja regresione analize izvršena je provjera zadovoljenja osnovnih

pretpostavki za sprovođenje logističke regresije (veličina uzorka, multikolinearnost i autlajeri). Nakon toga je sprovedena binominalna logistička regresiona analiza u kojoj je akademski uspjeh bio kriterijska varijabla, a različiti stilovi života prediktorske varijable.

Omnibus test koeficijenata modela je statistički značajan ($\chi^2=21.59$, $df=10$, $p=.02$), što upućuje na značajnost modela i njegovo podudaranje sa dobijenim podacima. Hosmerov test značajnosti nije statistički značajan ($\chi^2=10.42$, $df=8$, $p=.23$) što takođe upućuje na adekvatnost modela. U slučaju logističke regresije da bi se zaključivalo o prediktivnoj moći modela koriste se dvije vrijednosti R kvadrata. Koksov R2 iznosi .10, a Nagelkereov .14, što upućuje na to da model u cjelini predviđa između 10% i 14% varijanse akademskog uspjeha. Navedeni procenat nije visok što sugerise da na akademski uspjeh utiču i mnogi drugi faktori osim stilova života. Pregled značajnosti pojedinačnih prediktora dat je u Tabeli 4.

Tabela 4: Značajnost pojedinačnih prediktora modela
Table 4. Significance of individual model predictors

	β	Standardna greška	Wald	df	p
Porodično-sentimentalni stil	.11	.09	1.32	1	.25
Altruistički stil	.01	.11	.01	1	.92
Saznajni stil	.07	.04	2.98	1	.08
Utilitarni stil	.02	.08	.05	1	.83
Stil orijentisan na popularnost	-.14	.06	5.82	1	.02
Egoistička orijentacija	.03	.09	.08	1	.78
Prometejski aktivizam	.08	.07	1.27	1	.26
Religijsko-tradicionalna orijentacija	-.08	.06	1.81	1	.18
Orijentacija na moć	-.01	.03	.15	1	.70
Porodično-sentimentalni stil	-.00	.06	.00	1	.95

Napomene: β – vrijednost beta koeficijenta, Wald – vrijednost Valdovog indikatora, df – broj stepeni slobode, p – statistička značajnost prediktora

Od svih životnih stilova koji su uključeni u prediktivni model, samo je životni stil orijentisan na popularnost bio statistički značajan i negativan prediktor akademskog uspjeha. Ova varijabla značajno doprinosi predikcijskoj sposobnosti modela. Stoga se

može reći da je četvrta hipoteza istraživanja većim dijelom potvrđena, jer većina životnih stilova nisu bili značajni prediktori akademske uspješnosti.

S obzirom na to da je model u cjelini bio statistički značajan i predviđao je između 10 i

14% ukupne varijanse akademskog uspjeha, može se reći da stilovi života daju relativno skroman, iako značajan, doprinos predikciji akademskog uspjeha i izvjesno je da su samo jedna u nizu varijabli koje doprinose uspjehu. Obuhvatniji model bi morao da uzme u obzir i mnoge osobine ličnosti osobe, njenu motivaciju, ali i odlike same sredine i kulture uopšteno (recimo, koliki značaj kultura uopšte daje obrazovanju i postignućima u toj oblasti). Od svih stilova života jedino je stil usmjeren na popularnost bio statistički značajan prediktor ($\beta = -0.14$). Ovakvi rezultati dodatno potvrđuju ideju da je pretjerana usmjerenost na socijalni život i popularnost u krugu poznanika faktor koji potencijalno dovodi do nižeg akademskog uspjeha, moguće usljed nedostatka vremena, gubitka zainteresovanosti za studiranje, gubitka prioriteta, i slično. Ipak, moguće je da je između stilova života i akademske uspješnosti postoje još složeniji odnosi nego što su utvrđeni ovim istraživanjem. Moguće je da određeni stilovi života dovode ka većoj sklonosti ka prekidu, napuštanju ili nenastavljanju obrazovanja u potrazi za životnim ciljevima drugačije vrste. Tako bi recimo utilitarni stil, usmjeren na materijalnu dobit, mogao biti povezan sa prekidom školovanja zarad ranijeg početka zaposlenja. Međutim, budući da je ovo istraživanje obuhvatilo samo osobe koje trenutno studiraju ovakva razmatranja nije bilo moguće potvrditi.

ZAKLJUČAK

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje da li osobine ličnosti i životni stilovi predstavljaju značajne faktore akademskog uspjeha. Iako su nivo inteligencije i različite sposobnosti značajni faktori akademskog uspjeha, uloga osobina ličnosti i širokog stila života osobe ne treba da budu zanemareni u proučavanju akademskog uspjeha. Od strukture ličnosti i stepena motivisanosti zavisi da li će osoba moći da istraje u aktivnostima koje dovode do ostvarenja uspjeha i da li će svoje sposobnosti znati da adekvatno primjeni. Studija se fokusirala na dvije široke grupe konstrukata kao potencijalnih faktora akademskog uspjeha: osobine ličnosti unutar modela Velikih pet i različite stilove života. Teorijski cilj istraživanja je ispunjen budući da nesumnjivo

postoji povezanost između različitih životnih stilova kao specifičnih orijentacija osoba i stepena njihove akademske uspješnosti. Dobijene korelacije su niske i umjerene, što upućuje na neophodnost uključivanja drugih faktora u istraživanje koji bi pomogli u dodatnom rasvjetljavanju odnosa između ove dvije grupe varijabli. Praktične implikacije istraživanja su dvostruke prirode. Sa jedne strane, da bi studenti motivisali za bolji i kvalitetniji rad, neophodno je povezivati materijal i saznanja struke koje proučavaju sa njihovim širim životnim stavovima, vrijednostima i orijentacijama. Drugačije rečeno, gradivo koje uče i profesija kojoj teže moraju biti dio njihovih širih životnih stremljenja, poput orijentacije ka pomaganju drugima, očuvanju tradicije, društvenim reformama, itd. Sa druge strane, neophodno je podsticati usvajanje onih stavova i orijentacije koje znanje, profesionalni i naučni rad vide kao vrijedne same po sebi i poželjne ciljeve, kao što su altruistička ili saznajna orijentacija.

Neke od poteškoća u samom istraživanju prvenstveno se odnose na operacionalizovanje akademskog uspjeha kao prosječne ocjene ostvarene na studijama. Radi se o grubom indikatoru akademske uspješnosti, iako je korišćen i uvažavan od strane većine institucija. U budućim istraživanjima neophodno je operacionalizovati pojam akademске uspješnosti na složeniji način, tako da obuhvata različite dodatne dimenzije poput učešća u projektima, vannastavnim aktivnostima, dodatna stručna usavršavanja, itd. Druga zamjerka odnosi se na operacionalizaciju različitih stilova života, poput hedonističkog koji nije pokazao zadovoljavajuću pouzdanost te je, iz tog razloga, izbačen iz dalje obrade podataka. Neophodno je preciznije izmjeriti orijentacije koje se odnose na kratkoročne ciljeve, trenutnu dobit, nespremnost prihvatanja dubljih i trajnijih odgovornosti, kako bi se u potpunosti mapirala njihova (negativna) povezanost sa akademskim uspjehom. Takođe, sam akademski uspjeh ima različito subjektivno značenje i svrhu u očima osoba različitih životnih stilova. Tako bi osobe sazajnog stila mogle biti dominantno intrinzično motivisane, tačnije za njih je sticanje znanja i širenje intelektualnih vidika cilj u kome se uživa i koji

Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

je sam sebi svrha. Dok osoba kod koje je dominantno izražen prometejski aktivizam uspjeh u obrazovanju vidi kao sredstvo ostvarenja svojih humanističkih ideala (npr mladi agronom koji se bavi svojom strukom da bi oživio napuštena sela). Neophodno je shvatiti da je pojam životnog stila značajno širi od pojma akademskog uspjeha i da prožima sve oblasti ljudskog funkcionisanja. Upravo zbog toga može biti teško dokazati postojanje direktnih veza između ove dvije varijable. Čak i formalno isti životni stilovi mogu poprimiti drastičnu drugačije oblike kod različitih oblika i u skladu s tim imati drugačije posljedice. Kod dvije različite osobe koje imaju izražen porodično-sentimentalni stil može biti faktor i akademskog uspjeha (školovanje da bi se obezbijedio bolji život svojoj porodici) ili neuspjeha (prekidanje školovanja da bi se u potpunosti posvetili roditeljskog ulozi).

DECLARATIONS OF INTEREST STATEMENT

The authors affirm that there are no conflicts of interest to declare in relation to the research presented in this paper.

LITERATURA

- Alegria-Toress, J. A., Baccarelli, A., Bollati, V. (2011). Epigenetics and lifestyle. *Epigenomics*, 3(3), 267-277. <https://doi.org/10.2217/epi.11.22>
- Cachia, M., Lynam, S., Stock, R. (2018). Academic success: Is it just about the grades? *Higer Education Pedagogies*, 3(1), 434-439. <https://doi.org/10.1080/23752696.2018.1462096>
- Chamorro-Premuzic, T., Furnham, A. (2003). Personality predicts academic performance: Evidence from two longitudinal university samples. *Journal of research in personality*, 37(4), 319-338. [doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00578-0](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00578-0)
- Croake, J. W. (1975). An Adlerian view of life style. *Journal of Clinical Psychology*, 31(3), 513-518.
- Eisenberg, D., Golberstein, E., Hunt, J. B. (2009). Mental health and academic success in college. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*, 9(1), 13-27. <https://doi.org/10.2202/1935-1682.2191>
- Furnham, A., Chamorro-Premuzic, T., & McDougall, F. (2003). Personality, cognitive ability, and beliefs about intelligence as predictors of academic performance. *Learning and individual Differences*, 14(1), 47-64. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2003.08.002>
- Furnham, A., & Chamorro-Premuzic, T. (2004). Personality and intelligence as predictors of statistics examination grades. *Personality and individual differences*, 37(5), 943-955. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.10.016>
- Gentry, J. M., Winer, J. L., Sigelman, C. K., & Phillips, F. L. (1980). Adlerian lifestyle and vocational preference. *Journal of Individual Psychology*, 36(1), 80-87.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": the big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1216-1229. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.6.1216>
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers of the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4, 26-42. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.4.1.26>
- Hakimi, S., Hejazi, E., & Lavasani, M. G. (2011). The relationships between personality traits and students' academic achievement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 836-845. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.312>
- Hol, S. K., Lindzi, G. (1983). *Teorije ličnosti*. Beograd: Nolit.
- Jensen, M. (2007). Defining lifestyle. *Environmental sciences*, 4(2), 63-73. <https://doi.org/10.1080/15693430701472747>
- John, O. P., Srivastava, S. (1999). The Big Five Trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 102-138). Guilford Press.

Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspešnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

- Knežević, T. (2016). *Odnos profesionalnog životnog stila zaposlenih i stila upravljanja organizacijom*. Neobjavljena doktorska disertacija, Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu. Preuzeto 24.05.2022. sa: <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/6797/Disertacija4993.pdf?sequence=6>.
- Komarraju, M., Karau, S. J., Schmeck, R. R., Avdic, A. (2011). The Big Five personality traits, learning styles, and academic achievement. *Personality and individual differences*, 51(4), 472-477. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.04.019>
- Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Letić, M. i Lungulov, M. (2016). Socio-demografski činioci uspešnosti darovitih učenika. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 41(2), 215-232. <https://doi.org/10.19090/gff.2016.2.215-232>
- Luković, S. i Čizmić, S. (2012). Povezanost preferencija životnih stilova i profesionalnih interesovanja petnaestogodišnjaka. *Primenjena psihologija*, 5(1), 81-108. <https://doi.org/10.19090/pp.2012.1.81-108>
- McCarty, D. L., Christian, D. D. (2020). Using an adventure therapy activity to assess the Adlerian lifestyle. *Journal of Creativity in Mental Health*, 15(3), 393-404. <https://doi.org/10.1080/15401383.2019.1697405>
- McCrae, R. R., Costa Jr, P. T. (1985). Openness to experience. *Perspectives in personality*, 1, 145-172.
- O'Connor, M. C., & Paunonen, S. V. (2007). Big Five personality predictors of post-secondary academic performance. *Personality and Individual Differences*, 43(5), 971-990. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.03.017>
- Rimfeld, K., Kovas, Y., Dale, P. S., & Plomin, R. (2016). True grit and genetics: Predicting academic achievement from personality. *Journal of personality and social psychology*, 111(5), 780-789. <https://doi.org/10.1037/pspp0000089>
- Roberts, B. W., Kuncel, N. R., Shiner, R., Caspi, A., & Goldberg, L. R. (2007). The power of personality: The comparative validity of personality traits, socioeconomic status, and cognitive ability for predicting important life outcomes. *Perspectives on Psychological science*, 2(4), 313-345. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00047.x>
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., Knafo, A. (2002). The big five personality factors and personal values. *Personality and social psychology bulletin*, 28(6), 789-801. <https://doi.org/10.1177/0146167202289008>
- Smederevac, S., Mitrović, D. (2006). *Ličnost-metode i modeli*. Beograd: Društvo psihologa Srbije.
- Stoltz, K. B., Wolff, L. A., Monroe, A. E., Farris, H. R., & Mazahreh, L. G. (2012). Adlerian lifestyle, stress coping, and career adaptability: Relationships and dimensions. *The Career Development Quarterly*, 61(3), 194-209. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2013.00049.x>
- Tok, S., Morali, S. (2009). Trait emotional intelligence, the big five personality dimensions and academic success in physical education teacher candidates. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 37(7), 921-931. <https://doi.org/10.2224/sbp.2009.37.7.921>
- Trapmann, S., Hell, B., Hirn, J. O. W., & Schuler, H. (2007). Meta-analysis of the relationship between the Big Five and academic success at university. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 215(2), 132-151. <https://doi.org/10.1027/0044-3409.215.2.132>
- Watts, R. E. (2015). Adler's Individual Psychology: The Original Positive Psychology. *Revista de psicoterapia*, 26(102), 81-89.
- Winter, D. G., & Barenbaum, N. B. (2008). History of modern personality theory and

Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

research. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 3–26). The Guilford Press.

York, T. T., Gibson, C., & Rankin, S. (2015). Defining and measuring academic success. *Practical assessment, research,*

and evaluation, 20(1), 5-14.
<https://doi.org/10.7275/hz5x-tx03>

Zhang, L. F. (2003). Thinking styles and the big five personality traits. *Educational Psychology*, 22(1), 17-31.
<https://doi.org/10.1080/01443410120101224>

RELATIONSHIPS BETWEEN PERSONALITY TRAITS, LIFESTYLES AND ACADEMIC ACHIEVEMENT OF STUDENTS

Snježana Stanar¹, Nevena Stanić²

¹University of East Sarajevo, Faculty of Philosophy, Alekse Šantića 1, 71 420 Pale, Bosnia and Herzegovina, snjezana.stanar@ffuis.edu.ba

² Center for Occupational and Sports Medicine East Sarajevo, Stefana Nemanje 1, 71 123 East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, pejic.nevena17@gmail.com

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDC 159.923.3:378.4.014.55

DOI: 10.63395/STEDJournal0701076S1

COBISS.RS-ID 142630657

Received: 08 April 2025.

Revised: 11 May 2025.

Accepted: 12 May 2025.

Published: 30 May 2025.

<https://stedjournal.com/>

Corresponding Author: Snježana Stanar, University of East Sarajevo, Faculty of Philosophy, Alekse Šantića 1, 71 420 Pale, Bosnia and Herzegovina, snjezana.stanar@ffuis.edu.ba

Copyright © 2024 Snježana Stanar, & Nevena Stanić; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

Citation: Stanar, S. i Stanić, N. (2025). Relacije između osobina ličnosti, životnih stilova i akademske uspješnosti studenata. *STED Journal*, 7(1), 1-17.

ABSTRACT

The term "lifestyle" is a central concept of Adler's theory of personality, which he defines as a characteristic pattern of behavior that is a manifestation of a unique way of perceiving, conceptualizing, behaving and personal striving towards a goal that is filled with subjective meaning and represents part of the striving for power (Croake, 1975).

Personality traits represent dimensions of individual differences that relate to a person's tendency to exhibit consistent patterns of thought, feeling, and action (McCrae & Costa, 1985). The research sample consisted of a total of 211 respondents, mostly students of the University of East Sarajevo surveyed via online questionnaires, of which 135 were female and 76 were male. Measuring instruments with satisfactory measurement characteristics were used: Questionnaire for examining the Big Five personality model (Goldberg, 1992), a modified version of the Allport-Vernon-Lindzies value scale for measuring lifestyles, a Scale for examining the sociodemographic characteristics of the respondents, and a Scale for examining academic performance. The obtained data show that of all personality dimensions of the Big Five model, only conscientiousness has a statistically significantly positive correlation with achieved academic success expressed through the average grade in studies ($r=.24$), which is not surprising, because this is a trait that is consistently associated with academic and business success in a large number of studies. Four lifestyle styles statistically significantly correlate with achieved academic success: family-sentimental style ($r=.15$), cognitive style ($r=0.16$), popularity-oriented style ($r=-.19$) and Promethean activism ($r=.15$). Although none of the mentioned correlations are high, they indicate the undoubted existence of a connection between these constructs and the role that lifestyles as complex systems of values, goals, attitudes and beliefs play in determining the final forms of behavior and achieved results within the educational system.

Keywords: personality traits, lifestyles, academic success.